

**ЕМОТИКОНИТЕ КАТО КО-ПОДКРЕПЯЩИ РАБОТАТА НА УЧИТЕЛЯ  
НА УЧЕНИЦИ СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ  
ПРИ ОЦЕНЯВАНЕТО НА ПОСТИЖЕНИЯТА ИМ**

**д-р Катя Стоилова, Маргарита Пачева**

**Резюме:** *Оценяването е процесът на получаване на информация относно процеса на усвояване на знания, умения и компетентности, заложените от държавните образователни стандарти за общообразователната подготовка. Той отразява динамиката на академично развитие и личностно израстване на ученика, преценени чрез използването на формални и неформални инструменти.*

*Тъй като при учениците със специални образователни потребности темпото на психично развитие е извън среднестатистическите параметри за съответната психична възраст, оценяващият следва да прилага в работата си с тях индивидуален подход, в който отчита вложения труд, наличния когнитивен потенциал и пропорционалните усилия на характера. Качествената обратна връзка, относно постигнатите резултати, е особено важна за формирането на личността на ученика със специални образователни потребности, тъй като в резултат се постига ефективно социално включване.*

*В разработените от РЦПППО – Пловдив работни листове се предлага авторски съвременен модел на оценяване на постиженията на учениците със специални образователни потребности с помощта на емотикони. Системата на общуване чрез лицеизраз е универсална, първична, а в резултат достъпна като система за комуникация и постигане на обратна връзка за всички, за разлика от количествените и качествените оценки, които изискват познаване на абстрактен модел. От друга страна емотиконите са опит за хуманно, с помощта на човешко лице, предоставяне на обратната връзка. Тя не следва да се възприема от ученика като присъда, като абсолютна величина, драматично усещана при неуспех. Обратната връзка е само и единствено информация, която да ориентира обучавания със специални потребности относно величината между положени усилия и необходими усилия. Предложените оценки чрез емотикони са с положителна перспектива, свалят напрежението от ученика и опосредствуват връзката с учителя, усещан като репресивна фигура.*

**Ключови думи:** оценяване, емотикони, ученици със специални образователни потребности, адаптирано учебно съдържание.

**EMOTICONS AS CO-SUPPORTING THE WORK OF THE TEACHER OF  
STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN EVALUATING THEIR  
ACHIEVEMENTS**

**Katya Stoilova, PhD, Margarita Pacheva**

**Abstract:** *Assessment is the process of obtaining feedback about the process of acquiring knowledge, skills and competencies set by the state educational standards. The assessment reflects the dynamics of academic and personal development of the student, whereby the obtained skills and knowledge are evaluated through the use of formal and informal tools.*

*As the rate of mental development in students with special educational needs is outside the average parameters for the respective mental age, the assessor should apply an individual approach. The approach should reflect the time and resources put into obtaining the skills, the available cognitive potential of the child and the proportional efforts of his or her character. Especially important is the Qualitative feedback on the achieved results as these are paramount for the character development of the student with special educational needs. The quality feedback reflects the results of the effectiveness of the social inclusion.*

*The worksheets developed by the Regional Center - Plovdiv offer the author's modern system for assessing the achievements of students with special educational needs by the use of emoticons. The system of communication through facial expressions (emoticons) is universally recognised and used primarily because it is an accessible way for communication and feedback for all. The system is in contrast to the quantitative and qualitative assessments, which require knowledge of an abstract model. Emoticons, on the other hand, are an attempt to provide the feedback with the help of a human face. The feedback should not be perceived by the student as a sentence or as an absolute quantity of results as it can have a dramatic impact in case of failure. The Feedback is only information to guide learners with special needs about the magnitude between efforts put and efforts required. The suggested grades through emoticons offer a positive perspective and are intended to relieve the pressure from the student. It also helps to recognise the meditative role of the teacher who is normally perceived as a figure of authority.*

**Key words:** assessment, emoticons, students with special educational needs, adapted learning content.

Оценяването е важен аспект от дейността на учителя, а първите цялостни изследвания в тази посока са през 30-те години на XX в. от Анри Пиерон, основоположник на доцимологията. Това е самостоятелна научна област от дидактиката, която изяснява начините за оценяване на знанията, проявите на субективизъм на изпитвания при оценяването, а също и възможностите, които могат да осигурят по-голяма обективност на оценката. Терминът има гръцки произход, докиме – изпитване.

Оценяването представлява отсъждане за качествата на изказване, даване на мнение, преценка, критика. Оценяването в образователната среда се отнася до систематично получаване на информация по отношение на процеса на усвояване на знания, умения и компетентности заложи от държавните образователни стандарти за общообразователната подготовка, динамиката на академично развитие и личностно израстване на ученика, преценени чрез използването на формални и неформални инструменти. За да изпълнява своите функции оценката следва да бъде обективна, прецизна, уместна, мотивираща и прогнозируема. Така стресът в обучавания ще бъде сведен до минимум, а желанието за учене подкрепено и поощрено. Стимулиращата оценка отразява реалните постижения, но и показва вяра в бъдещите успехи на обучаемия. Критериите следва да са достатъчно ясни и прозрачни така че да се гарантира, че при едни и същи резултати се поставят едни и същи оценки, независимо от мястото на оценяването и от личността на учителя и ученика. Важно, с оглед на ефективността е да се оценяват не само знанията, но и уменията на обучаемите да ги прилагат в познати и непознати ситуации. Функциите на оценяването са:

- Диагностична - за установяване на резултати от обучението и отстраняване на констатирани пропуски;

- Прогностична - за планиране на мерки за повишаване на индивидуалния напредък на учениците, за подобряване на качеството на обучението или за развитие на образователната система;
- Констатираща - за установяване на постигнати резултати и удостоверяването им чрез издаване на документ за достигнато равнище или за продължаване на образованието;
- Информативна - за информиране на заинтересованите страни и на обществото за резултатите от ученето и/или за състоянието на образователната система;
- Мотивационна - за мотивиране на учениците за учене и за по-високи постижения;
- Селективна - за подбор на учениците в паралелки по държавен или допълнителен план-прием.

При оценяването се използват разнообразни количествени и качествени методи като резултатите от обучението се съпоставят с установен еталон, който служи като база за сравнение. В резултат се формулират оценъчни съждения за успехите и неуспехите на ученика, неговото развитие, дейностите, които трябва да извърши, за да се постигнат в по-голяма пълнота целите на обучението.

**В зависимост от момента** на оценяване съществуват два вида оценяване: текущо, което се извършва по време на процеса на обучение и финално, в края на курса. Порочна практика е да се подценява и пропуска текущото оценяване при учениците със специални образователни потребности, което омаловажава положените от него усилия, води до загуба на интерес към учебния процес и липса на обратна връзка в комуникацията учител – ученик.

**В зависимост от характера** на задачите разглеждаме оценяването като ковергентно, когато то се характеризира с наличието на единствен начин, по който да се даде верен отговор и дивергентно, когато съществува повече от един начин, по който да се даде верния отговор, или при който няма точно определен такъв. Вторият тип задачи са особено стимулиращи учениците със специални образователни потребности, защото дава възможност за справяне с казус по нестандартен начин и стимулира мисленето дори когато не се владее зададен алгоритъм.

**В зависимост от еталона за сравняване** съществуват три подхода за оценяване. При нормативния резултатите от обучението се сравняват с дадени изисквания, валидни за всички обучаеми, а оценките са количествени. Тежък педагогически дефицит в приемането на личността на ученика със специални образователни потребности е натрапването на еталона знания и умения за съответен клас при задаването на критерии за оценяването му по индивидуална учебна програма по предмет. Порочна практика е и изискване от страна на родители, поставящи амбициите си над психичното здраве на детето си, то непременно да бъде оценявано с количествени оценки макар да не достига еталона.

При вътрешно-сравнителния, личностен подход, резултатите на даден обучаем се сравняват със знанията, уменията и компетентностите, които е имал същият обучаем преди обучението. Този подход е особено продуктивен при работа с ученици със специални образователни потребности и деца с изяви дарби, тъй като темпото на тяхното психично развитие е извън средностатистическите параметри за съответната психична възраст. Ако оценяващият прилага в работата си с тези ученици нормативния подход това най-вероятно ще доведе до демотивиране на обучавания, поради неправилно отчитане на вложения труд, наличния когнитивен потенциал и пропорционалните усилия на характера.

Външно-сравнителният подход съпоставя резултатите от обучението на даден обучаем с тези на другите обучаеми. Този подход може да доведе до известен субективизъм, ако общото ниво на класа/учебното заведение е по-ниско, например при

т.н. „сегрегирани“ училища или по-високо, при т.н. „елитни“ езикови, математически гимназии.

Знанията на учащия непрекъснато се променят в процеса на обучение, което детерминира динамиката при процеса на оценяване. Наученото се определя от особеностите на паметта /кратковременна, дълговременна, зрителна, слухова, емоционална и т.н./, на мисленето и способността на мозъка да прави връзки със стари знания, умението да трансформира наученото, възможността да оперира с него и да го надгражда. Съвременното оценяването търси като резултат не механичното запомняне в кратковременната памет, не схоластичното наизустяване, а ученето с разбиране, умението за асимилация и акомодация, „разтварянето“ на наученото на неговите елементи и втъкването му в целостта на интелектуалния багаж, умението за опериране с наученото в аналитичен и практически план. В контекста на образованието оценяването е систематичен метод за събиране на информация за ефективността от ученото. От една страна уменията на учителя да преподаде свои академични знания на достъпен език, да мотивира ученика за активно слушане, провокиране на интерес към изследване на информация и разсъждаване върху прочетеното, а при учениците със СОП – и да адаптира учебно съдържание съобразно индивидуалните потребности и потенциални способности на обучавания. От друга страна, спрямо всеки ученик, доколко полученият при него резултат отговаря на предварително поставените цели спрямо обучавания. Конкретните резултати от оценяването в дългосрочен аспект имат значение за бъдещето на ученика, неговото профилиране и формиране на самоопределението му като знаещ/не знаещ, успешен/неуспешен. Анализът на резултатите като цяло дава представа за качеството на образованието, дидактичните преподавателски умения и може да допринесе за подобряване процеса на обучението. Тоест оценяването е процес на диагностика на ученика и мониторинг на образователната система едновременно.

Особено важно за формирането личността на ученика е, че в резултат на процеса на оценяване той не само се ориентира относно степента на знанията си и пропуските в тях, но и формира критерии за самооценка, съпоставя социалната и психическата значимост на постиженията си.

Съгласно Закона за предучилищно и училищно образование, чл. 117. (1) и Наредба № 11 за оценяване на резултатите от обучението на учениците: „Оценяването е процес на установяване и измерване на постигнатите резултати от обучението и нивото на подготвеност на учениците за бъдещата им реализация.“ Показател за степента на постигане на тези резултати е оценката. Обект на оценяване са компетентностите на учениците, придобити в резултат на обучението. В процеса на обучението, оценяването е система от взаимодействия между учениците и учителя за определяне на стойността, значението или степента на присъствие и представяне на знания, умения и компетентности на учениците (Радев, 2001). Прокопов (2020) обобщава, че чрез поставяне на оценка се дава ясна информация за мястото на всеки ученик към даден момент, какво точно трябва да се направи, какви мерки да се вземат, за да покрие стандартите.

Оценката е формален израз на резултатите от учебния процес и като такава притежава следните функции:

- *стимулираща и активизираща* – отнася се до учебната и трудовата дейност на учениците;

- *ориентираща* – отнася се до значимостта на учебния материал, поведението и постигнатите резултати;
- *координационна* – свързана е с координирането на дейността на учителите в процеса на организиране на учебния материал;
- *обучаваща* – пряко свързана е с обучението на учениците;
- *възпитателна* – възпитава у ученика редица качества, като мотивация за учене и удовлетвореност от постигнатите резултати, стимулира учебната дейност на ученика и пр.;
- *развиваща* – формира стремеж у ученика към постигане на по-високи резултати;
- *диагностична* – чрез нея се установява равнището на постиженията към даден момент на всеки ученик, виждат се слабостите и на тази основа се вземат адекватни мерки за преодоляване на незначителните (Стоянова, 2013).

Оценяването се реализира чрез текущи изпитвания в процеса на обучение, които дават обратна връзка и служат за мотивация за системно учене чрез поставянето на текущи оценки. Въз основа на тях се формират срочни или годишни оценки. Изпитните материали се подготвят от преподаващия учител с цел установяване на постигнатите резултати, определени с учебната програма и отнесени към отделна тема или комплекс от теми. В образованието терминът оценка се отнася до разнообразие от методи и инструменти, които преподавателите използват за измерване и документиране на академичната подготовка, напредъка в обучението, придобиването на умения или идентифициране на образователни потребности на учениците. Все по-често оценките се поставят чрез използване на тестове, които не отчитат индивидуалното развитие, стила на учене и възприемане на информацията, психо-физичните особености на личността (Nusche, 2013).

Оценката съдържа качествен и количествен показател. За учениците със специални образователни потребности, които се обучават по индивидуална учебна програма (ИУПр), оценката е показател за степента, в която са постигнати компетентностите, заложи в нея. Чл.9 (8) от Наредбата за оценяване на резултатите от обучението на учениците гласи: „На учениците със специални образователни потребности, които се обучават по индивидуална учебна програма, се поставят оценки само с качествен показател, който може да са: "постига изискванията", "справя се" и "среща затруднения". Важно е да се знае от учителите и родителите, че съгласно ал. 9 когато се установи, че учениците по ал. 8 са постигнали изискванията на учебната програма по учебен предмет от училищния учебен план, се поставя оценка по ал. 1 и по този учебен предмет и обучението по индивидуална учебна програма по конкретния учебен предмет се преустановява.

Не се формира срочна оценка при обучение по индивидуални учебни програми по учебните предмети, по които оценяването е с качествените оценки. Съгласно Наредбата за приобщаващо образование чл.150 (2) оценяването по ИУПр и установяването на придобитите компетентности от обучението се извършва от учителите по съответните учебни предмети в сътрудничество с педагогическите специалисти от екипите за подкрепа за личностно развитие в училищата.

Оценяването през призмата на традиционните практики и подходи е насочено към заложеното учебно съдържание, като най-често методите са статистически, а формите – тест, устно изпитване, писмено изпитване, есе. В разработените от РЦПППО – Пловдив работни листове се предлага авторски съвременен начин на оценяване

постиженията на учениците със специални образователни потребности с помощта на емотикони. От една страна системата на общуване чрез лицеизраз е универсална и първична, тоест тя е достъпна за разбиране като обратна връзка за всички, за разлика от количествените и качествените оценки, които изискват познаване на абстрактен модел. От друга страна емотиконите са опит за хуманно, с помощта на човешко лице, представяне на обратната връзка, дори в случаите когато учителят отсъства в конкретен момент на работа по поставени задачи. Разработената схема не търси измерителна способност на оценяването, тъй като в случая е неуместно. Учениците със специални образователни потребности се обучават по индивидуален план и индивидуални учебни програми по учебните предмети, по които не покриват ДОС. При тях сензорните, когнитивните, двигателните възможности и образователни потребности предполагат строго индивидуални очаквания в постиженията. Всъщност при тях оценяваме не толкова обема и нивото на академичното научено, а уменията за прилагането му в различни задачи и вложеното усилие. От значение е волята, мотивацията, физическото и психическо усилие на ученика със специални образователни потребности.

Основен принцип при даването на обратна връзка относно постигнатите резултати от обучението на учениците със специални образователни потребности са посочените от Левтерова положителната поведенческа подкрепа и положително приемане на детето като изискване за ефективното социално функциониране (Левтерова, 2019). Авторът отбелязва, че извън компетентностите на приобщаващия учител, посочени в нормативните документи, той е необходимо да притежава и компетентности за развитие на образователни иновации, базирани на атитюди и основани на доказателства, свързани с училищните постижения на учениците от фокусните групи на приобщаващото образование. Познавайки се на компетентностно-ориентирания подход, където оценяват е сбор от степента на участие и постигнатите резултати, авторският екип акцентира върху новата роля на учителя не просто да отчита постиженията, а чрез позитивния подход да насочва ученика към онова, което не може, през онова което може, като за целта използва адаптирани методите и инструментите за оценка чрез дивергентни задачи, интерактивни, игрови, проектно базирани, портфолио.

През 2011 година, при съставянето на първото по рода си помагало с адаптирано съдържание по история за ученици със специални образователни потребности, екипът на РЦПППО – Пловдив въвежда система с подкрепящи разбирането емотикони към всеки от работните листове на сборника. Малките жълти изразителни личица, така добре познати на децата, служат като виртуален ко-подкрепящ на учителя по две направления. Едните са поставени преди всяка задача и имат за цел да подпомогнат ученика нагледно относно вида на задачата, да дадат визуално указанието на учителя. Така от една страна представят учебните въпроси като игра и снемат напрежението от детето, подготвят го психически за конкретен вид дейност, а от друга страна задават алтернативен начин на общуване за трудно четящите и билингвите. „Прочети”, „нарисувай, оцвети”, „избери, проследи”, „помисли”, „разгледай”, „следва сложно упражнение”, „следва супер сложно упражнение”. Вторият тип емотикони са свързани с оценяването, обратната връзка, която всеки очаква, спрямо положените от него усилия. Тя обаче не следва да се възприема от ученика като присъда, като абсолютна величина, драматично усещана при неуспех. Обратната връзка е само и единствено информация, която да ориентира обучавания със специални потребности относно величината между положени усилия и необходими усилия. „Браво”, „можеш и по-добре”, „този път не се получи”. И трите отговора са с положителна перспектива; „този път”, но следващия имаш шанс, опитай отново, не се отказвай, „можеш...”.

Емотиконите и при двата модела са закачливи, свалят напрежението от ученика,



опосредствяват връзката с учителя, усещан като репресивна фигура.

Фигура 1: Система за оценяване чрез емотикони на РЦПППО - Пловдив

Работата през последващите години с работните листове доказва ползите от така изградената система на оценяване. Ко-подкрепата на емотиконите в процеса на ресурсното подпомагане от ресурсните учители и преподаване на адаптирано учебно съдържание от учителите по предмети чрез **работни листове** се наложи като иновация в подкрепата на ученици със специални образователни потребности. Да учиш не е прекалено сложно, да грешаш не е драматично, винаги има възможности за нови опити, за нови постижения, защото не си сам и ние сме помислили за теб.

Динамиката в развитието на съвременната образователна система, преминаването от статично преподаване и учене към компетентностно ориентирано преподаване и динамичното възприемане на знания, умения и компетентности, съдействащи за личностното израстване, налага преосмисляне и на методите на оценяване. Оценката често се описва като форма на само рефлексия и част от „цикъл за обратна връзка“ с учителите. Основната цел в нея е да се насърчава метапознанието на учениците; тяхното разбиране за това, което учат, как учат, как могат да се учат по-добре. Чрез преподаването се формират ключови компетентности, където то е в линейна зависимост с оценяването, защото чрез него се идентифицира личностното развитие на ученика, формира се положителна мотивация и самооценка.

Оценяването не следва да е самоцел, то не е средство за налагане на ролята в образователния процес, метод за възпитателна рестрикция или поощрения на поведение, а следва да е подчинено на целите на обучението. От друга страна принципното оценяване следва да е ориентирано към съдържанието на обучението и също не следва да включва субективни елементи от личностен, материален, социален, расов характер.

### Използвана литература

1. Закон за предучилищното и училищно образование, обн., ДВ, бр. 79 от 13.10.2015 г., в сила от 1.08.2016 г.
  2. Левтерова, Д. (2020). Компетентностите на приобщаващия учител – послание на приобщаващото образование за приобщаващо общество; в Сборник с доклади и добри практики от Национална конференция "Ресурсните учители и съвместното преподаване в приобщаващото образование". София: НАРУ
  3. Наредба № 10 от 2016 г. за организация на дейностите в училищното образование (обн., ДВ, бр. 73 от 2016 г.; изм. и доп., бр. 12, 46 и 77 от 2017 г., бр. 48 и 82 от 2018 г., бр. 32 и 72 от 2019 г. и бр. 43 от 2020 г.)
  4. Наредба № 5 от 2015 г. за общообразователната подготовка. (обн., ДВ, бр. 95 от 2015 г.; изм. и доп., бр. 80 от 2018 г. и бр. 71 от 2019 г.)
  5. Наредба № 11 от 01.09.2016 г. за оценяване на резултатите от обучението на учениците. Обн. ДВ, бр. 74 от 20.09.2016 г., в сила от 20.09.2016 г.; изм. и доп. бр. 78 от 29.09.2017 г., в сила от 29.09.2017 г.; изм. и доп. бр. 82 от 05.10.2018 г.; изм. и доп. бр. 71 от 10.09.2019 г., в сила от 10.09.2019 г.
  6. Наредба за приобщаващото образование, приета с Постановление № 232 от 20 октомври 2017 г. за приемане на Наредба за приобщаващото образование
  7. Радев, П.(2001). Педагогика. Пловдив- Хермес
  8. Стоянова, К. (2013). Методика на обучението по строителни дисциплини. София: Милена принт.
  9. Nusche, R. (2013). Student assessment: Putting the learner at the centre. Synergies for Better Learning: An International Perspective on Evaluation, 133.
- Интернет ресурси:**
10. Прокопов, И. (2020). Теоретико-методически аспекти на оценяването“ , онлайн ресурс, достъпен на: <https://diuu.bg/emag/9372/>